

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2011, Volume: 6, Number: 1, Article Number: 3C0062

SOCIAL SCIENCES

Received: October 2010

Accepted: January 2011

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2010 www.newwsa.com

Özge Özgür

Adiyaman University

ozgeozgur80@gmail.com

Adiyaman-Turkey

**KURUM BAKIMI ALTINDAKİ ÇOCUKLARI ANLAMAK VE ONLARLA ÇALIŞMAK: BAĞLANMA
TEORİSİNDE BİR BAKIŞ**

ÖZET

Bu makalenin amacı, bağlanma teorisinin temel kavramlarını tartışarak; bu teorisinin kuramsal ve deneysel sonuçlarını korumaya muhtaç çocuklar ve kurum bakımı uygulama alanında çalışan uygulayıcılar ve meslek elemanları penceresinden değerlendirebilmektir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle teorisinin ana kavramları açıklanmış, daha sonra kurum bakımı altındaki çocuklar özelinde teorisinin getirdikleri açıklanmıştır. Üçüncü başlıkta ise bağlanma teorisi, 'aileye dönüş' olgusunda, bu alanda çalışan uygulayıcılar ve meslek elemanlarının kullanabileceği güçlü bir araç olarak sunulmuştur. Son olarak, bu alanda çalışan meslek elemanlarına, bağlanma teorisinin uygulama ve araştırma sürecine yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Kurum Bakımı, Bağlanma Teorisi, Bağlanma Odaklı Uygulama, Sosyal Hizmetler

**UNDERSTANDING AND WORKING WITH THE CHILDREN UNDER THE RESIDENTIAL
CARE: A VIEW OF ATTACHMENT THEORY**

ABSTRACT

The aim of this study is to assess the theoretical and experimental outputs of the attachment theory from the view of the service providers and professionals working in the field of 'the children in need of protection and institutional care' by discussing the basic concepts of this theory. In this context; first, the main concepts and then the openings of the theory for the children in need of protection were explained. At the third title, the attachment theory was presented as a powerful tool for the service providers and professionals in the case of 'returning to the family'. Finally, the suggestions towards the practice and research of the theory were done for the professionals working on the field of child protection.

Keywords: Children in Need of Protection, Residential Care, Attachment Theory, Attachment-Focused Practice, Social Services

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Bağlanma teorisi (attachment theory), kişilerarası ilişkilerin dinamiğini anlamaya yönelik bir yaklaşım olarak, "anne" ya da güven duyulan başka bir figüre bağlanmanın, bebeklikten itibaren çocuğun yaşamını sürdürmesinde işlevsel olarak önemini açıklamaktadır. Bağlanma teorisi temel olarak psikanalitik gelenekten İngiliz John Bowlby'nin bağlanma ve nesne ilişkileri kuramına dayanmaktadır. Bu yaklaşımı savunan sosyal psikoloğlara göre (Bowlby, Aisworth gibi), hem insan, hem de primatlarda gözlenen bağlanma ihtiyacı, yeni doğmuş bebeği çevresel tehlikelerden korumaya yönelik biyo-sosyal bir süreçtir ve bu nedenle de diğer insanlarla sıcak ve yakın ilişkiler kurma ihtiyacı, insan doğasının temel bir boyutudur (Bowlby, 1980). Bu makalenin amacı, bağlanma teorisinin temel kavramlarını tartışarak; bu teorisinin kuramsal ve deneysel sonuçlarını korumaya muhtaç çocuklar ve kurum bakımı uygulama alanında çalışan uygulayıcılar ve meslek elemanları penceresinden değerlendirebilmektir. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle teorisinin ana kavramları açıklanmış, daha sonra kurum bakımı altındaki çocuklar özelinde teorisinin getirdikleri açıklanmıştır. Üçüncü başlıkta ise bağlanma teorisi, 'aileye dönüş' olgusunda, bu alanda çalışan uygulayıcılar ve meslek elemanlarının kullanabileceği güçlü bir araç olarak sunulmuştur. Son olarak, bu alanda çalışan meslek elemanlarına, bağlanma teorisinin uygulama ve araştırma sürecine yönelik bir takım önerilerde bulunulmuştur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu makalede, bağlanma teorisi ile teorisinin uygulama imkânı bulunduğu "korunmaya muhtaç çocuklar ve kurum bakımı alanı" arasında bir bağlantı kurulmak istenmiştir. Kişilerarası ilişkilerin dinamiğini ortaya koyan bir teori olan bağlanma teorisi, kavramları ve uygulamaya dönük deneysel sonuçları ile korunmaya muhtaç çocuklar alanı için de hem bir bakış açısı hem de uygulamaya yardımcı bir araç olmaktadır. Günümüzde korunmaya muhtaç çocuklar olgusunda kurum bakımı yöntemi her ne kadar yerini diğer yöntemlere bırakmaya çalışsa da, özellikle ülkemizde hala uygulama alanı bulan ve önemini koruyan bir konumdur. Böyle olunca, alternatif çözüm yolları geliştirilirken bir taraftan kurum bakımı altındaki çocukları güçlendirecek yeni bakış açıları ve uygulamalara olan ihtiyaç da devam etmektedir. Kaldı ki, "aileye dönüş" gibi çok önemli bakım alternatifleri ve projeleri devam ederken, bu 'geçiş sürecinin' nasıl atlatılacağı önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Tüm bu nedenlerle bu makalede, bağlanma teorisinin perspektifinden kurum bakımı atındaki çocuklara bakış ve aileye dönme sürecinde uygulayıcı ve meslek elemanlarının kullanabileceği araçlar üzerinde durulmuştur. Şüphesiz, bu yaklaşımın öngördüğü kavram ve uygulama yöntemleri de test edilmeye, tartışılmaya ve kültürü dışarıda bırakmadan yeniden üzerinde çalışılmaya muhtaçtır.

3. BAĞLANMA TEORİSİNİN ANLATTIKLARI (WHAT THE ATTACHMENT THEORY TELLS)

Genel bir kanı olarak anne-çocuk ilişkisinde, annenin çocuğuna karşı özverili, dikkatli ve her an yardıma koşmaya hazır olduğu kabul edilir. Ancak Ainsworth ve diğerleri (1978), bu ilişkinin her zaman bu şekilde oluşmadığını, bağlanma ilişkisinin niteliğinin değişebildiğini ve böylece her bir bağlanma ilişkisinin sonucunda çocuğun davranışsal özelliklerinin de değiştiğini savunmuşlardır. Buna göre çocuk-anne ilişkisinde üç farklı bağlanma türü ve dolayısıyla üç farklı ilişki türü oluşmaktadır:

Birinci tür, yaygın kaniya uygundur; çocuk, annesini çevreyle ilişkisinde güven veren bir dayanak olarak görmektedir ve bu bağlanma ilişkisi 'güvenli çocuk' tipini oluşturmaktadır. İkinci türde, anne,

çocuğa karşı mesafeli durmakta, çocuğun kendine yaklaşma çabalarını reddetmekte ve bunun sonucunda 'kaçınan çocuk' tipi belirlemektedir. Üçüncü türde ise anne, çocuğun isteklerine cevap vermede geç kalmakta veya belirsiz/istikrarsız tepkiler göstermektedir. Bunun sonucunda ise, 'kaygılı çocuk' tipi ortaya çıkmaktadır (Ainsworth ve diğerleri, 1978).

Bağlanma teorisi anne-çocuk arasındaki bağlanma ilişkisini açıklamakla kalmayıp, bu ilişkinin yetişkinlik dönemindeki etkilerini de açıklamaya çalışmıştır. Bağlanma ilişkilerinin çiftler arasındaki ilişkilerin doğasına olan etkisini inceleyen bazı çalışmalarda, çocukluktaki bağlanma sisteminin temel özelliklerinin yetişkin ilişkilerinde de sürdüğü bulunmuştur (Hazan & Shaver, 1987). Bunun yanında "bağlanma türü" bağlamında yürütülen araştırmalar; insanların duygularını düzenleme biçimlerine, stresle nasıl başa çıkma yollarına, ilişki tatminine ve depresyona kadar birçok konuda bağlanma ilişkilerinin geçmişinin anlamlı mesajlar verdiğiine işaret etmişlerdir (Lopez & Brennan, 2000).

Bağlanma modellerini inceleyen çalışmalar genellikle güvenli bağlanma modellerini (yapılarını) bir ideal veya amaç olarak ifade etmektedir. Böyle olunca teorisyenler güvenli bağlanmayı bir "prototip" olarak görmektedir. Ancak, güvenli olmayan bağlanma türleri de ergen ve çocukların önemli bir kısmında görülmektedir (Fletcher, 2002). Örneğin Howe (1995), yaptığı araştırmada çocukların %40'ının güvenli olmayan bağlanma türlerini yaşadığını; bunlarının %25'inin kaçınmacı, %10'unun çelişkili ve %5'inin karmaşık bağlanma modelleri gösterdiğini bulmuştur. Özellikle boylamsal araştırmalar, bağlanma biçimlerinin sürekliliğini ve yaşam çemberi boyunca bireyin yaşamındaki önemini göstermiştir (Daniel ve Taylor, 2001). Bu nedenle de çocukların bağlanma biçimleri, çocuklarla uygulama yapanların odağında olmuştur.

4. BAĞLANMA İLİŞKİLERİ AÇISINDAN KURUM BAKIMI ALTINDAKİ ÇOCUKLAR (THE CHILDREN UNDER RESIDENTIAL CARE IN THE CONTEXT OF ATTACHMENT RELATIONS)

Kurum bakımı altındaki çocuklar, korunmaya muhtaç hale gelen ve diğer bakım türlerinin geçerli olmadığı durumlarda (koruyucu aile, evlat edinme gibi) kurumsal bir bakım altına alınarak, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları gibi kurumlarda devlet tarafından bakılan çocuklardır.

Ölüm, hastalık, boşanma, terk gibi nedenlerle çocuk güdümsüz ve desteksiz kalır. Kimi durumlarda çocuk ya kendi haline bırakılır ya da aile içi geçimsizlik, anlaşmazlık gibi durumların etkisinde kalır. Bunların sonucunda çocuğun fiziksel, psikososyal gelişimleri karşılanamadığından, çocuk uyumsuz, suçlu ve korunmaya muhtaç hale gelmektedir (Bıyıklı, 1976. Akt. Aslan, 1997:25-34). Ülkemizde de 2828 sayılı yasa kapsamında korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmeleri için aynı nakdi yardım hizmeti, grup evleri, kurum bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri öngörülmüştür. Kurum bakımı; çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları olarak düzenlenmiştir. Yasanın 3. madde "c" fıkrası 1. bendinde çocuk yuvalarının; 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla yükümlü...". 2. bendinde ise yetiştirme yurtlarının; "13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş ve meslek sahibi edinmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü..." sosyal hizmet kuruluşları olduğu ifade edilmektedir.

Aile içinde yetişme olanağı bulamayan; ihmal, istismar gibi çeşitli nedenlerle korunmaya muhtaç hale gelmiş çocukların yetiştirildiği sosyal hizmet kuruluşları (çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları) bir anlamda bağlanma ilişkilerinin yaşandığı, geliştiği sosyal ortamları sunmakta veya bu ortamlara hazırlamaktadır. Kurum bakımı altındaki çocuklar, önceki yaşantılarındaki bağlanma ilişkilerini beraberinde getirdiği gibi; bakım ve korumayı üstlenen uygulayıcılar ve meslek elemanlarıyla (sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, rehber ve psikolojik danışmanlar gibi) kurduğu ilişkiyi, aile içindeki bağlanma ilişkisinin yerine geçecek biçimde deneyimlemektedir.

Tanım olarak bakıldığında bağlanma da ilişkiseldir- bireyler arasındaki ilişkilerin doğasıyla ilgilendir. İhmal, istismar ve kötü muamele 'ilişki' bağlamında ortaya çıkar (George, 1996). Zorluk ve güçlüklerle dolu bir sosyal ve duygusal ortamda yetişen çocuklar; kişilerarası ilişkileri stresli, doyurucu olmayan ve çaresiz olarak deneyimlemektedir (Howe ve diğerleri, 1999). Grossman (1995), bebeklerin ve çocukların, duygu ve davranışlarını bağlanma ilişkileri sırasında öğrendiğini ve geliştirdiğini ifade etmektedir. Çocuklar büyüyüp ergenlik dönemine geldiğinde ise duygu ve davranışların bu içsel durumu, dışsal çevreye doğru genişlemiş ve diğerlerinin ya da sosyal-kültürel çevrenin tepkileri de önemsenmeye başlanmıştır (Grossman, 1995). Böylece çocuklar ve gençler, dış dünyayla ilgili görüşlerini ve bu görüşlerini ifade etme yollarını bu bağlanma ilişkilerini temel alarak geliştirmektedir (Howe ve diğerleri, 1999). Howe (1995), bağlanma ilişkilerini altı başlık altında toplamıştır. Bunlar:

- Ebeveynler ve aileyle ilişkiler
 - Akranlarla ilişkiler
 - "Ben"le ilişki
 - Toplumla ilişkiler
 - Eşlerle ilişkiler
 - Çocuklarla ilişkiler
-
- **Ebeveynler ve aileyle ilişkiler:** Bağlanma teorisi, ilişkiler ve psikolojik gelişim teorilerinin bir örneğinin olmasının yanı sıra, duyguları 'anlamayı' da içeren bir teoridir. Gelişimsel yönüyle teori, çocukların sosyal çevrelerini anlamak ve buna uyum sağlamak için kullandıkları psikolojik stratejilerle ilgilendir. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin niteliği ve karakteri çocukların kişiliğinin, sosyal yetkinliğinin ve yaşamları boyunca gelişimsel süreçlerinin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir. Grossman ve Grossman (1991) ebeveynin çocuğuyla olan etkileşiminin niteliğinin üç ideal faktörle ifade edilebileceğini belirtmiştir. Bunlar; 1) Güler yüzlü, destekleyici ebeveyn 2) Açıklayıcı, öğretici ebeveyn 3) Sabırlı, kabul edici ebeveyn. Bu faktörler birbirinden bağımsızdır. Bu üç faktörün herhangi birinden ciddi biçimde farklı davranan bir ebeveyn, çocuğunun bağlanma deneyiminin kalitesine gölge düşürüyor demektir.

Bazı çocuklar ise, bağlanma yaşantısı olarak olumsuz ve düşmanca sosyal ilişkileri deneyimleyebilir. Böyle çocuklar için 'donmuş' terimi kullanılmaktadır. Buradaki 'soğuma' çocuğun istismar sürecinde içinde biriktirdiği öfkenin yansıtılmasıdır. Bunun yanı sıra ebeveynleri arasında çatışma olan ve ebeveynleri depresyon yaşayan çocuklar da bağlanma ilişkisi bakımından olumsuz bir konumda bulunmaktadır. Duyarlı ve duyarsız ebeveyn olma da çocuğun güvenli ya

da güvensiz bağlanma stili geliştirmesinde etki olmaktadır (Grossman ve Grossman, 1991).

Şüphesiz, ebeveynleriyle hiç bağlanma ilişkisi şansı bulunmayan ya da yetersiz bir ilişki geliştiren çocuklar için de bağlanma ilişkilerinin olumsuz yansımaları olacaktır. Çocuk için bağlanma ilişkilerinin en az olduğu ya da hiç olmadığı bir sosyal çevre, gelişimsel açıdan en olumsuz çevrelerden biridir. Çok küçük yaşta kurum bakımına alınan çocukların bağlanmama (nonattachment) bozukluklarına uğraması daha muhtemeldir. Bu durumdaki çocukların diğer insanlarla ilişkisi sadece ihtiyaçlarının doyurulmasıyla sınırlıdır. Bakım sağlayan kişi değiştiğinde bu çocuklar çok az üzüntü duyarlar, saldırgan davranışları ya da hayal kırıklıklarını kontrol etmek bu çocuklar için zordur, bir konuya yoğunlaşmakta zorlanabilirler ve okulda akranlarıyla ilişki kurmada isteksizdirler, bu nedenle arkadaşları arasında popüler olmayabilirler (Howe, 1995). Saral Şahin (1990) yaptığı araştırmada yuvada kalan çocukların davranış sorunlarını incelemiştir. Buna göre, bu çocuklarda bağımlılık, anksiyeteden kaynaklanan saldırganlık, tahripkarlık, öfke nöbetleri gibi davranışlar, çeşitli korkular, hiperaktif, obsesif ve kompulsif ruhsal bozukluklar görülmüştür. Punar'a (1988) göre de ebeveyn yoksunu, ihmal ve istismar edilmiş, parçalanmış ve geçimsiz aileden gelen çocuklarda psikosomatik, psikomotor, duygusal bozukluklar ve bozuk sosyal ilişkiler görülmektedir.

Kurum bakımında ailenin yerini devletin tayin ettiği, onlarla kan bağı olmayan yetişkinler alır. Ülkemizde bu kişiler, 2828 sayılı yasada yer alan, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmelikte (1995) ifade edilen sosyal servis görevlileridir. Aynı yasada sosyal servis görevlileri; sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve grup sorumlusu olarak ifade edilmiştir. Çocukların korunmaya muhtaç hale gelme nedenleri içinde aile içinde ihmal ve istismara uğramış olmak da sayılmaktadır. Dolayısıyla, çocuklar hem kendi aile geçmişleri ve hem de kurum bakımında karşılaştıkları yeni yetişme ortamının bağlanma ilişkileri arasında kalmıştır. Bu yeni, yetişme ortamı sağlıklı bir bağlanma ilişkisi olanağı sunmadığında geçmiş deneyimlerin etkisi kaybolmayacağı gibi daha da zarar verici olacaktır. Cılga'ya (1994:357-360) göre günümüzün ekonomik ve toplumsal koşulları içinde aile içinde yetişme olanağını kaybeden gençlerin toplumsal hizmet örgütlerinde yetiştirilmesi olgusu; ailenin yerini dolduramamaktadır. Aileden ayrılıp, toplum içinde olduğu gibi, bakım kurumlarında bile yetişmek çocuklar ve gençler açısından bir "risk ortamı" olarak ortaya çıkmaktadır. Bütünüyle aileden yoksun olmak, toplum içinde ailenin gözetim, destek, denetim ve yönlendirme olanaklarından yoksun kalmak tüm çocuklar ve gençler için temel bir risktir.

- **Akranlarla/Arkadaş Grubuyla İlişkiler:** Çocukların onlara bakım veren kişilerle olan ilişkisinin niteliği, akranlar ya da arkadaşlarıyla olan ilişkisiyle yakından ilişkilidir. Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ne kadar yetersizse, çocuğun genel sosyal ilişkilerinde başarılı olma şansı da o derece düşüktür (Howe, 1995). Araştırmacılar, sosyal yetkinliğin gelişmesinde akranlarla olan ilişkilerin çok önemli ve değerli olduğunu vurgulamaktadır. Gelişimsel açıdan içe kapanık olan, sosyal açıdan uyum sağlayamamış, izole olmuş ve reddedilen çocukların risk altında olduğu belirtilmektedir (Rubin ve Lollis, 1988:221). Akran ilişkileriyle ilgili yapılan araştırmalar, belirli çevrelerin, deneyimlerin ve davranışların sıklıkla bireyin çocukluğunda kazanıldığını vurgulamaktadır. Erken çocukluk dönemindeki ilişkilerdeki bozukluklar, ileri çocuklukta, ergenlikte ve yetişkinlikteki sosyal ilişkilerin

sürdürülmesindeki zorluklarda da belirleyici olmaktadır. Bu bakımdan, sağlıklı bağlanma ilişkisi geliştirememiş çocukların akran ilişkilerinde aynı ilişkisel bozukluğu geliştirmesi ve genel olarak sosyal ilişkilerinde sıkıntı yaşaması beklenebilecek bir sonuç olmaktadır. Cılga (1989), yetiştirme yurtlarında yetişen gençlerin yurt yaşamında çok yönlü arkadaşlık ilişkileri içine girme eğilimlerinin düşük, arkadaşlık ilişkilerinin dar bir etkileşim ortamını içermekte olduğunu, yurttan oluşan etüt gruplarının kendi içinde kapalı gruplaşmalara yol açtığını belirtmektedir. Yapılan araştırmalar, uzun süre kurumlarda kalan çocukların başka insanlarla olumlu duygusal bağ kurmakta zorlandığını, bu çocukların ilişkilerinde yüzeysellik, düşmanca ve sosyal olmayan davranışların belirgin olarak görüldüğünü göstermektedir.

- **"Ben"le (benlikle) İlişki:** Sosyal gelişim sadece diğer insanlarla ilişki kurma yolunu değil, aynı zamanda kendi benliğimiz hakkındaki düşünce ve hislerimizi de etkilemektedir. Birçok bireysel özelliğimiz ve duygusal durumumuz ancak ilişki geçmişimize bakarak anlaşılabilir. Düşük benlik saygısı, düşük kendine güven ve depresyonun temeli genellikle erken çocukluk ilişkilerindeki bozukluklardan kaynaklanmaktadır. Bireysel özelliklerimiz ve dış dünyanın isteklerine karşı geliştirdiğimiz tepkilerin temeli çocukluk yıllarıdır. Kendimizi ve diğerlerini çocukluk yıllarında ifade etmedeki sağlamlık, gelecekteki psikolojik güçleri ve zayıflıkları belirlemekte; nasıl bir insan olduğumuzu tanımlamaya ve varoluşumuzu anlamaya yardımcı olur. Kendine güven ve benlik saygısı düzeyimiz, çocukluk yıllarımızda ne kadar sevildiğimiz ve değer verildiğimizle bağlantılıdır. Güçlülük ve yetkinlik hissi, erken yaşlardaki desteklenme, hatırlanma ve cesaretlendirilmeye dayanmaktadır. Sümer ve Şendağ (2009), ülkemizde yaptıkları bir araştırmada orta çocukluk döneminde anne ve babaya güvenli bağlanmanın birbirinden bağımsız olarak bütün benlik alanlarında olumlu değerlendirmeyle ve düşük kaygıyla ilişkili olduğunu bulmuştur.

Fiziksel ve cinsel istismarın olduğu bağlanma ilişkilerinde değersizlik ve çaresizlik duyguları hüküm sürmekte, kayıpların yaşandığı durumlarda da bireyin yaşantısındaki önemli şeyleri kontrol edemediği duygusu yaşanmaktadır. Destek sağlanmadığı takdirde bu tür duygular genellikle kişinin yaşamında depresyona neden olmaktadır (Howe, 1995). Kurum bakımı altındaki ya da korunmaya muhtaç hale gelmiş çocukların ebeveynlerle yetersiz ya da olumsuz bağlanma ilişkileri içinde olduğu açıktır. Bu durumdaki çocukların ihmal ve istismar geçmişi ya da öz ebeveynlerini kayıp duygusu; onların değersizlik ve çaresizlik duygularını pekiştirmesi ve destek sağlanamadığında daha geniş bir yaşamsal alanda olumsuz etki yaratması sonucunu rahatlıkla doğurabilecektir. Ülkemizde, kurum bakımında yetişen çocukların benlik kavramı, kendine güven ve kendine inanç düzeyleri yapılan araştırmalarda düşük bulunmuştur (Erkan, 1995). Oysa, liseli gençlerle yapılan araştırmalarda yüksek düzeyde kendilik imgesi olanların öfke kontrollerinin daha iyi olduğu saptanmıştır (Okman, 1999).

- **Toplumla İlişkiler:** Genel bir kanı olarak, aile yaşamındaki ilişkiler ne kadar bozuk ya da bozulmuş, düzensiz ya da tutarsız, saldırgan ya da duyarsız ise çocukların yetişkinliklerinde bazı davranış bozuklukları göstermesi de o kadar muhtemeldir. Suç işleyen, alkol sorunu olan yetişkinlerin çoğunun çocukluklarında bozuk ilişkiler yaşadığı bir gerçektir. Mutsuz çocukluk, sosyal açıdan problematik davranışlara yol

açmaktadır (Howe, 1995). Ancak şüphesiz bu veriden hareketle, kurum bakımı ya da koruma altındaki çocukların, yetersiz bağlanma ilişkilerinden dolayı toplumda anti sosyal davranış gösterecekleri gibi bir genel sonuca ulaşmak doğru değildir. Yine de, böyle bir sonucu ihtimaller arasına alarak, önlemeye dönük çalışmalar yapmak da başta yardım veren mesleklerin ve genel olarak da tüm toplumun sorumluluğu olmaktadır.

- **Eşlerle İlişkiler:** Genel olarak eşler arası ilişkilerde eşler bir taraftan yakınlık kurma ihtiyacı içindeyken bir taraftan da bağımlılıktan korkmaktadırlar. Bu da ilişkilerde bir ikileme neden olmaktadır. Önceki bağlanma ilişkileriyle son derece ilişkili olan bu durum eşler arasında yaşanan çatışmayla çalışmak anlamına gelmektedir (Howe, 1995). Bu tür durumlarla çalışan yardım meslekleri için psikolojik dinamikleri ve her üyenin duygusal geçişini anlamak son derece önemlidir.

- **Çocuklarla İlişkiler:** Bu noktada ilişki çemberi tamamlanmaktadır. Ebeveyniyle bağlanma ilişkisinde bulunan çocuk, yetişkin olmuştur ve kendi çocukları vardır. Bir genelleme yapmak doğru olmamakla birlikte, davranış bozukluğu gösteren çocukların ebeveynlerinin de anti sosyal davranış gösterdiği bilinmektedir. Geçmiş çocukluk yaşantısı ve bağlanma ilişkilerinin bireyin kendi çocuklarıyla olan ilişkisini olumlu veya olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir (Howe, 1995).

Yapılan araştırmalar ve uygulamadan gelen bilgiler, yetiştirme yurdu olgusunun, bireyin yetişmesinde çok önemli olan ailenin ve dolayısıyla bağlanma ilişkilerinin yerini doldurmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Cılga'ya (1991:270) göre de "bakım kurumlarında, kurumun yapısından kaynaklanan ihmal ve istismar sorunu çocukların gelişmelerine ilişkin çelişkileri, hizmet modelinin yetersizlikleri ve temelde de insan yetiştirme düzeninin yanlışlıklarını gün ışığına çıkarır; kurum düzeninin ve görevli elemanların bürokratik değerlere dayalı yaklaşımları çocukların gelişim süreçlerinde bireysel ve toplumsal özelliklerinde sapmalara yol açar.

Bu tür kurumlarda ekonomik ya da maddi kaynakların yeterli olması bakım altındaki çocuklar için iyi sonuçlar almada tek başına yeterli değildir. Politik, ekonomik ve mesleki sınırlamaların tümü uygun yetiştirmeyi etkilemektedir (Bankes ve diğerleri, 1999). Bu nedenle, güvensiz bağlanmayı yansıtan faktörler, bu yapıların sistemli bir yoldan desteklenmesine yol açmaktadır. Bununla birlikte bağlanma-odaklı müdahalenin uygulanabilmesi bakım sağlayanın bağlanmayla ilgili düşünceleri öğrenme istekliliği kadar bakım sağlayanla meslek elemanı arasındaki ilişkiye de dayanmaktadır (Golding, 2003).

Genellikle sosyal öğrenme ve gelişimsel yaklaşımlara dayalı olarak kurum bakımının geleneksel modelleri temel olarak, zor ya da problemli davranışların kontrol altına alınması gerektiği varsayımından hareket eder (Moore, Moretti ve Holland, 1998). Gren ve Mason (2002) disiplin ve sertliğin genellikle bireyselliğin ve spontanlığın azaldığı yerlerde ortaya çıktığının altını çizmektedir. Bağlanma perspektifinden bakıldığında böyle bir yetiştirme ortamının; personel sayısı, tutarsız yaklaşımlar, sıcak ilişkilerin ve yaşanan yerdeki bağlantıların eksikliği yoluyla güvensiz bağlanma tarzlarının devam etmesine katkı verdiği görülmektedir. Kontrolcü ve baskıcı yaklaşım, daha sonra ergenin oluşturduğu kırılğan bağlanma bağlarına zarar verecektir (Moore ve diğerleri, 1998).

Görüldüğü gibi, bağlanma ilişkileri bebeklikten itibaren tüm yaşam çemberi boyunca, "ben/benlikle", ebeveynle, arkadaş gurubuyla, toplumla, eşlerle ve son olarak çocuklar (ve hatta torunlarla)

ilişkileri derinden etkilemektedir. Yetersiz ve/veya olumsuz bağlanma ilişkilerini düzenlemek ve sağlıklı hale getirmek için önlemler alınmadığında, özellikle bu bağlanma ilişkilerinden mahrum kalan kurum bakımı altındaki çocuklar için, hem bireysel hem de toplumsal anlamda bir 'kısır döngünün' yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

5. BAĞLANMA TEORİSİ BAĞLAMINDA KURUM BAKIMI ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN YENİDEN AİLEYE DÖNÜŞÜ (REUNIFYING OF THE CHILDREN UNDER PROTECTION WITH THEIR FAMILIES IN THE CONTEXT OF ATTACHMENT THEORY)

Kurum bakımının olumsuz sonuçları, günümüzde gerek akademik düzeyde gerekse uygulama alanındaki meslek elemanlarınca sıklıkla dile getirilmekte, bu bakım türünden tamamen vazgeçilemese de en azından "grup evleri ve çocuk köyü" modellerinin hayata geçirilmesi konusunda ısrar edilmektedir. Şüphesiz, hepsi "aile sıcaklığını ve ailenin sunduğu yararları" verme konusunda eksiktir. Ancak, ülkemizde yasal, kültürel ve teknik bazı nedenlerle koruyucu aile ve evlat edinme hizmeti kurum bakımı kadar işlevsel değildir. Bu bağlamda Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun başlatmış olduğu Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek projesi ile amaçlanan Muhtaçlıkları nedeniyle korunma kararı alınarak kurum hizmetlerinden yararlanmak isteyen çocukların korunması, bakımı ve yetiştirilmelerine yönelik hizmetlerin mümkün olduğu ölçüde kendi yaşam ortamlarında verilmesi, kurum bakımına alınan çocukların ise, öz ailelerinin sosyal yardım ve sosyal hizmetlerle güçlendirilerek çocuklarını kurum bakımından en kısa zamanda geri almalarına yönelik çalışmalara öncelik ve ağırlık verilmesidir. Kurumda korunma ve bakım altında bulunan çocuklardan, ekonomik nedenlerle korunma altına alındığı belirlenenler bu projeden yararlanmıştır. Ancak bu noktada, hali hazırdaki kurum bakımı sistemindeki bağlanma modellerinin yanında sağlıklı bir izleme-değerlendirme sürecinin önemi de gündeme gelmektedir.

Yetiştirilme hikâyelerinde kopmalar olan ya da ebeveynle veya bakım sağlayan kişi figürüyle mesafeli ilişkileri olan çocukların güvensiz bağlanma tarzları geliştirmesi daha muhtemeldir. Birçoğunun yaşamında ayrıca, çarpık okul geçmişleri ve değişken yetişkin figürleri (öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, sağlık çalışanları gibi) bulunmaktadır. Çocuğun davranışı da bu bağlanma türlerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gelişimin parçası olan diğer sistemler de bu bağlanma tarzını sürdürmektedir. Kurum bakımı sistemi, çocuğun, yetişkinlerin güvenilmez olduğuna ve ihtiyaçları olduğunda ortalarda olmayacağına ilişkin inançlarını güçlendirebilmektedir.

Çocuğun kurum bakımından aileye geçiş sürecindeki sorunlarını anlamak ve aileyle yeniden birleşme sürecindeki karmaşıklığın, çelişkilerin üstesinden gelmesine yardımcı olabilmek için, bağlanma ilişkileri üzerinde çalışmak yararlı olacaktır. Bu bağlamda, aracı roldeki meslek elemanları, diğer yetişkinlerle güvenli bağlanma, yakınlığı ve birleşmeyi artırıcı bir aracı olarak da görülebilir. Olumlu bağlanma ilişkileri, çocuğun uyumdan daha fazla yarar sağlamasını ve anti-sosyal davranıştan kaçınmasını sağlayacaktır.

Kurum bakımından ayrılarak, eve geri dönen çocuklar kendileri değişseler dahi, aileleri aynı değişimi göstermemiş olduğundan çelişkiye düşebilmekte ve kurum bakımında edinilen olumlu öğrenmeler ve yararların tehlikeye girmesi söz konusu olabilmektedir. Marshall ve diğerleri (1993) ebeveynlik becerisindeki yetersizliklerle (bunlar uygun olmayan süpervizyon ve reddetmedir) çocuğun problem davranışı arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Ebeveynler, uygun olan ve olmayan davranışlar konusunda model olmaktadır ve bağlanma yapılarıyla birleştiğinde bu davranış bozukluğunu sürdürmede güçlü bir araç haline gelmektedir.

Bu durumdaki çocuklarla çalışırken aile terapisi uygulaması kullanılarak, aile içi bağlanma ilişkilerinin doğasını araştıran ve geliştiren bağlanma-odaklı çalışmalara olanak tanınabilir. Bunun yanı sıra, bağlanmanın kültürler-arası farklılıklarına da önem verilmesi gerekmektedir. Çünkü aile "statik" değil aksine değişken bir yapıya sahiptir ve aileden beklentiler kültürden kültüre değiştiğinden bağlanmanın kültürel çağrışımları da aynı şekilde görecelidir. Bağlanma teorisini sadece etnik farklılıklar bakımından değil aynı zamanda da aile farklılıkları açısından yeniden düzenlemeye ihtiyaç vardır. Farklı kültürlerle çalışan yardım edici meslek elemanlarının kültürel yetkinliğinin, uygulamaların etkililiğini ve hizmet alanların katılımını etkilediği bilinmektedir (Özgür, 2009). Örneğin gey ve lezbiyen ebeveynlerin çocuklarının bağlanma yapıları ve aile ilişkileri keşfedilmemiş bir alandır (Josephson, 2003). Uygulamasında bağlanma teorisini kullanan meslek elemanlarının çalıştıkları ailelerin kültürel bağlanmalarını da anlamaya ihtiyacı vardır. Böylece kültürel açıdan duyarlı bir çalışmaya olanak tanınmış olacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Bağlanma odaklı çalışmayla çocukların karşılaştığı çok önemli sorunlarının bir kısmı üzerinde çalışılabilmektedir. Kurum bakımı altındaki çocuklarla çalışırken bağlanmayla ilgili sorunların çözümü için çalışmak, onların tüm yaşam çemberinde olumlu, sağlam bağlanma ilişkileri kurma becerisi üzerinde güçlü etki bırakabilecektir. Ancak bunun yanında, bağlanma-odaklı uygulamanın meslek elemanları, uygulayıcılar, programlar, kuruluşlar ve özellikle hizmet alanlar için birçok tartışmalı yönü de bulunmaktadır. Öncelikle meslek elemanlarının ve uygulayıcıların, uygulamada bu yaklaşımı diğer yaklaşımlarla bütünleştirebilmesi için bağlanma teorisine ilgili yeterli eğitim ve donanımına sahip olması gerekir. Aynı şekilde, ailelerle daha derin çalışmalara girmek ve ilişkileri inşa etmek için yeterli zaman ve mekâna da ihtiyacı vardır. Bu ise genellikle içinde çalışılan kurum ve kuruluşlar için sorun yaratabilmektedir. Kuruluşların, çalışanları için bağlanma-odaklı çalışmalar yapabilecekleri fırsatları sunması bu açıdan son derece önemlidir. Bu fırsatlar, meslek elemanlarının yeterli sayıda olmasını, iş yükünün makul düzeyde olmasını, sağlanan kaynakların ve verilen eğitimin yeterliliğini içermektedir.

Son olarak kurum bakımında bağlanma-odaklı çalışma yapan meslek elemanları ve bu alanda çalışan akademisyenler için; bağlanma teorisinin kişilerarası dinamikleri nasıl açıkladığını, bazı gelişimsel dönemlerin bağlanma ilişkilerini değerlendirmede ne tür sınırlılıklar getirdiğini, bu ilişkiler değerlendirilirken sosyal, çevresel, kültürel bağlamın ve örgütsel bağlamın neler getirdiğini ve bağlanma odaklı bir çalışma yapmanın ne tür sonuçlar doğurabileceğini sorgulamak ve araştırmak pratik uygulama sorunları için oldukça yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Ainsworth, M.D.S., Blehar, M., Walters, E., and Walls, S., (1978). Patterns of Attachment. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
2. Araji, S., (1997). Sexually Aggressive Children: Coming to Understand Them. Thousand Oaks, CA:Sage.
3. Aslan, B., (1997). Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları: Adana İlinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

4. Bankes, N., Daniels, K., and Quartly, C., (1999). Placement provisions and decisions. M. Erooga ve H. Masson (Ed.) Children ve Young People who Sexually Abuse Others: Challenges And Responses içinde. London: Routledge.
5. Bowlby, J., (1980). Attachment and Loss. New York: Basic Books.
6. Cılga, İ., (1991). Toplumun Koruması Altındaki Çocukların İhmali ve İstismarı. Çocuk İstismarı ve İhmali. Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi. Ankara.
7. Cılga, İ., (1994). Gençlik ve Yaşam Niteliği. Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
8. Cılga, İ., (1989). Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı.,
9. Daniel, B. and Taylor, J., (2001). Engaging with fathers. Practice Issues for Health and Social Care. London: Jessica Kingsley Publishers.
10. Erkan, G., (1995). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma. Ankara: SHÇEK Yayınları.
11. Fletcher, G., (2002). The New Science of Intimate Relationships. Oxford: Blackwell.
12. George, C., (1996). A Representational perspective of child abuse and prevention: Internal working models of attachment and caregiving. Child Abuse and Neglect. 20 (5), 411-24.
13. Golding, K., (2003). Helping foster carers, helping children: Using attachment theory to guide practice. Adoption and Fostering, 27 (2), 64.
14. Green, L. and Masson, H., (2002). Adolescents who sexually abuse and residential accommodation: Issues of risk and vulnerability. British Journal of Social Work, 32, 149- 168.
15. Grossmann, K.E., (1995). Evolution and history of attachment research. S., Goldberg, R., Muir ve J. Kerr (Ed). Attachment theory: social development and clinical perspectives içinde. Hillsdale, NJ: Analytic Press.
16. Grossmann, K. and Grossmann, K.E., (1991). Attachment quality as an organizer of emotional and behavioral responses in a longitudinal perspective. C.M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Marris (Ed.), Attachment across the life cycle içinde. New York: Tavistock/Routledge.
17. Hazan, C. and Shaver, P.R., (1987). Romantic love conceptualized as a attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 52, 511-524
18. Howe, D., (1995). Attachment Theory for Social Work Practice. Houndmills: Palgrave.
19. Howe, D., Brveon, M., Hinings, D., and Schofield, G., (1999). Attachment Theory, Child Maltreatment and Family Support. A Practice and Assessment Model. Houndmills: Palgrave.
20. Josephson, G.J., (2003). Using an attachment-based intervention with same-sex couples. S. M. Johnson ve V. E Whiffen (Ed.) Attachment Processes in Couple and Family Therapy içinde. London: Guilford Press.
21. Lopez, F.G. and Brennan, K.A., (2000). Dynamic processes underlying adult attachment organization: Toward an attachment theoretical perspective on the healthy and effective self. Journal of Counseling Psychology, 47, 283-300.
22. Marshall, W.L., Hudson, S.M., and Hodkinson, S., (1993) The importance of attachment bonds in the development of juvenile sexual offending. H.E. Barbaree, W.L. Marshall ve S.M. Hudson (Ed.) Assessment and Treatment of the Juvenile Sexual Offender içinde. Guilford Press.

23. Moore, K., Moretti, M.M., and Hollve, R., (1998). A new perspective on youth care programmes: Using attachment theory to guide interventions for troubled youth. *Residential Treatment for Children and Youth* 15, (3), 1-24.
24. Moretti, M.M. and Hollve, R., (2003). The journey of adolescence: Transitions in self within the context of attachment relationships. In S. M. Johnson ve V. E Whiffen (Ed.) *Attachment Processes in Couple and Family Therapy* içinde. London: Guilford Press.
25. Okman, S., (1999). Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesiyle Bağlantısının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
26. Özgür, Ö., (2009). Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış: Londra'dan Bir Örnek. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
27. Punar, H., (1988). 16-18 Yaş Grubu Korunmaya Muhtaç Çocukların Kaygı ve Uyum Düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: A.Ü.S.B.F.
28. Rubin, K.H., and Lollis, S.P., (1988). Origins and consequences of social withdrawal. J. Belsky ve T. Nezworski (Ed.) *Clinical implications of attachment* içinde. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
29. Saral, Ş.H., (1990). Samsun Çocuk Yuvası Örneğinde Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları ve Sosyal Hizmetin Müdahale Yaklaşımları Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
30. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kurulmasına Dair Kanun (1983) (2828 S.K.). Resmi Gazete, 18059.
31. Sümer, N. ve Anafarta, Ş.M., (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 86-101.
32. Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik (1995). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kurulmasına Dair Kanun İçinde.